

Hervorming van het Assisenhof: België blijft Slow

PAUL DE HERT

In november 2004 werd door de Minister van Justitie een twaalfkoppige expertencommissie "Hervorming van het Assisenhof" geïnstalleerd, voorgezeten door de professoren Benoît Frydmann et Raf Verstraeten. Opdracht: nadenken over de toekomst van de jury en de assisenprocedure. Na een discussie en hoorzittingen van vier maanden kwam deze Commissie op 8 maart 2005 met een verdeeld advies naar buiten: behoud maar modernisering van de assisenprocedure of vervanging door een strafhof. De Minister van Justitie gaf, niet lang daarna, te kennen het eerste scenario te verkiezen en beval de Commissie in een volgende fase van zes maanden verder te werken aan een moderniseringsscenario waarbij de Commissie een achttal vraagpunten moest onderzoeken. Op 24 november 2005 gaf de Minister een persvoorstelling van een hervormingsplan gebaseerd op de voorstellen van deze commissie. In wat volgt bekijken we het voorstel. Eerst bekijken we het werk van de commissie.

DE COMMISSIEVOORSTELLEN

1. Zoals vermeld geeft de commissie in maart 2005 een verdeeld advies rekening houdend met de argumenten van voor- en tegenstanders van de huidige assisenprocedure. De meerderheid van de commissieleden pleit voor de afschaffing van het assisenhof in zijn huidige vorm, en wil het hof laten vervangen door een systeem van 'échevinage'. Als inspiratiebron voor zo'n échevinagesysteem kijken de commissieleden naar de 'gemengde' rechtspraak in handels- en sociale zaken. Er wordt gedacht aan een systeem met drie lekenrechters en twee beroepsrechters. Voor de selectie van de lekenrechters bestaan in theorie meerdere mogelijkheden. De commissie onderscheidt drie mogelijkheden: ofwel zijn het gewone burgers, ofwel gespecialiseerde leken (psychologen, sociologen, criminologen) of een gestuurde mengvorm. De commissie heeft een voorkeur voor de eerste mogelijkheid. De burgers zouden voor een beperkte periode (bijvoorbeeld een jaar) worden aangesteld als lekenrechter. De voordracht van de kandidaten aan de minister van justitie kan volgens de commissie aan de Hoge Raad voor de Justitie worden toegewezen. Ook procedureel stelt de commissie vernieuwingen voor. De moraliteitsverslagen, die de commissie als zeer tijdrovend beschouwt, zouden vervangen worden door een multidisciplinair deskundigenverslag, met aandacht voor dader en slachtoffer. Ook zouden zowel de lekenrechters als de beroepsrechters vooraf de volledige inzage krijgen van het dossier, zodat de mondelinge procedure beperkt kan worden en alleen kerngetuigen opnieuw moeten worden gehoord tijdens de rechtszaak. Op die manier moet niet de hele procedure mondeling worden overgedaan. Tot slot pleit de commissie voor een motivering van de schuldvraag, hoewel die niet aan de conclusies van de partijen moet worden gekoppeld, en voor een tweede aanleg. De commissie geeft de voorkeur aan een beperkte tweede aanleg, voor een aantal duidelijk omschreven manifeste onregelmatigheden (rechtsdwaling, manifeste feitelijke dwaling, manifest excessieve straffen). Over de bevoegde rechtsinstantie heeft de commissie nog geen duidelijk voorstel. Worden wel als mogelijkheden voorgesteld: een kamer met vijf rechters van het hof van beroep of de tweede kamer van het Hof van

Cassatie. Omdat de commissie rekening houdt met een mogelijke ongelijkheid tegenover de correctionele procedure, stelt ze als alternatief een volle beroepsmogelijkheid voor, ook weer bij een échevinage-instantie.

2. De minderheidsvisie in het interim-rapport pleit voor het behoud van de assisenprocedure, mits modernisering ervan. Het assisenhof moet een permanente instelling worden, en een aantal magistraten moet specifiek aan het assisenhof worden toegevoegd. Er moet een objectivering komen van de bevoegdheid: de commissie is voorstander van een positieve en limitatieve lijst van misdrijven die door het assisenhof worden berecht. Het statuut van de juryleden moet worden herzien, om meer lagen van de bevolking in de procedure te betrekken (uitbreiding leeftijdsrange, oproeping en samenstelling van de jury voor de start van het proces, zodat juryleden hun agenda op tijd kunnen organiseren, afschaffing voorman). De magistraten moeten volgens de commissie vanaf de beraadslaging over de schuld bij de jury worden gevoegd. Het gemengd beraad, dat nu al bij de straftoemeting bestaat, moet dus uitgebreid worden.¹

3. De commissie acht het gevaar voor beïnvloeding van de juryleden door de rechters beperkt: de juryleden blijven numeriek in de meerderheid, er is de professionele ethiek van de rechters en de vaststelling van de commissie dat het gezagsargument vandaag de dag veel minder geldt ten aanzien van magistraten. De procedure moet worden vereenvoudigd (onder andere minder substantiële vormvereisten en vormvereisten op straffe van nietigheid, minder getuigenissen die geen nieuwe elementen aanbrengen). Ook in het geval van het behoud van de huidige assisenprocedure moeten volgens de commissie een duidelijke motivering over de schuld en een beperkte beroepsmogelijkheid worden ingevoerd.

Los van de keuze voor het behoud of de afschaffing van de huidige assisenprocedure, pleit de commissie tot slot voor een verbetering van het onthaal van het slachtoffer en van zijn plaats tijdens het proces (informatie over het proces, psychologische hulp, regeling van vervoer en verblijf, recht op verlof, afschermen van het slachtoffer tussen de zittingen, specifieke plaats ter terechtzitting, het recht het hele proces bij te wonen, ook indien hij zowel slachtoffer als burgerlijke partij is, recht op wraking van juryleden).

De reactie van de minister

4. Op 22 april 2005 volgt een reactie van de Minister. Deze kiest voor de tweede optie en de Commissie wordt bij Koninklijk Besluit van 20 juli 2005 gelast met de taak een voorontwerp van wet en een memorie van toelichting uit te werken over:

- 1° de samenstelling van het Hof van Assisen, daaronder begrepen het statuut van de gezworenen en assessoren (in het bijzonder voor wat de leeftijd betreft die vereist is om gezworene te mogen zijn. Tevens moet nagedacht worden over de invoering van een pariteit man-vrouw binnen de jury);

---

¹ Het Hof van Assisen is de enige rechtbank in België, waar geen beroepsrechter, maar wel de 12 gezworenen juryleden, beslissen over de schuldvraag (is de beklaagde schuldig of niet). In alle andere hoven en rechtbanken oordelen beroepsrechters over de schuldvraag. De Voorzitter en de 2 assessoren laten zich niet in met de beoordeling van de schuldvraag, maar beslissen wel samen met de juryleden over de straftoemeting, nl. over de vraag welke straf moet worden opgelegd.

- 2° de bevoegdheid van het Hof van Assisen (verduidelijking van de bevoegdheid van het Hof van Assisen door het opstellen van de misdrijven die voor Assisen moeten worden beslecht);
- 3° de rechtspleging voor het Hof van Assisen (concrete voorstellen uitwerken voor het verlichten van de procedure en aanstelling van een korps gespecialiseerde magistraten);
- 4° de in beraadneming (beraadslaging over de schuldvraag aanpassen door het betrekken van de professionele rechters aan de besprekingen over de schuldvraag);
- 5° de motivering van de arresten van het Hof van Assisen (motivering van het vonnis, niet alleen wat betreft de keuze van de strafmaat, maar ook wat betreft het antwoord op de schuldvraag);
- 6° de indiening van een beroep, beperkt wat het voorwerp ervan betreft, tegen de arresten van het Hof van Assisen;
- 7° de verbetering van de rechtspositie van het slachtoffer. Met betrekking tot dit laatste punt sluit de Minister zich aan bij alle voorstellen die de Commissie formuleerde om meer rekening te houden met het slachtoffer en diens verwanten, zowel bij het onthaal (psychologische en sociale hulp, bescherming, informatie) als tijdens de duur van het proces (aanwezigheid en specifieke plaats tijdens de zitting, het recht te worden gehoord, mogelijkheid tot wraking).

Het wetsvoorstel

5. Midden november werd het uiteindelijke wetsontwerp van de Minister bekend gemaakt.² Meest in het oog springende onderdelen van de hervorming is afslanking van de jury van twaalf naar acht burgers. Het idee van een paritaire samenstelling met een gelijk aantal mannen en vrouwen is nog niet helemaal gesneuveld. De jury zal acht dagen voor de start van het proces worden samengesteld en niet meer de eerste dag van het proces. De wrakingsprocedure zonder motivatie van juryleden wordt afgeschaft.

Het aantal beroepsrechters worden verminderd van 3 naar 1.³ Het Hof wordt in de huidige stand van het recht elke keer opnieuw samengesteld wanneer een persoon voor een crimineel, politiek of persmisdrijf wordt vervolgd. De instelling van het Hof verloopt nu via een complexe procedure. De Raadkamer maakt het dossier over aan de Procureur Generaal, die ervoor zorgt dat de vordering wordt aanhangig gemaakt bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling. De Kamer van Inbeschuldigingstelling oordeelt soeverein en is niet gebonden door het oordeel van de Raadkamer. In de nieuwe voorstellen wordt deze tussenstap via de Raadkamer afgeschaft. Luidens het nieuwe voorstel stopt het Hof een gelegenheidshof te zijn en wordt het omgevormd tot een permanent hof. De voorzitter zal benoemd worden door de minister en permanent zetelen. Tevens krijgt hij een grotere greep op de procedure en bij de keuze van getuigen.

De jury zal voortaan zijn beslissing moeten motiveren. De voorzitter-magistraat van het assisenhof neemt daarom deel aan de beraadslaging over de schuldvraag. Tijdens

² We beschikken niet de tekst van het wetsvoorstel. We gaan af op de persberichten en over een eerste beschrijving van de definitieve voorstellen door de Minister van de hand van Nabela Benaissa, 'La réforme de la cour d'assises: une révolution de palais?', 8 december 2005, http://www.droitbelge.be/news_detail.asp?id=293

³ Het Hof van Assisen is samengesteld uit één voorzitter, die raadsheer is bij het Hof van Beroep, en twee assessoren of rechters - bijzitters.

de beraadslaging over schuld en straf leidt de voorzitter de gesprekken en zorgt ook voor de motivering. Hij beslist mee, tenzij er een duidelijke meerderheid is over de schuldvraag. Een aparte beroepsprocedure komt er niet. In de plaats komt een vorm van beperkt beroep voor het Hof van Cassatie. Door de nieuwe verplichting van jury en assisen voorzitter om samen over de schuld te beraadslagen en hun beslissing te motiveren, zal deze cassatieprocedure een aanzienlijke dimensie krijgen. Cassatie zal zich ook over die motivering kunnen uitspreken en over de correcte kwalificatie, de regels van de bewijslevering en de controle van de bewijskracht van een getuige.

Beschouwing

6. Het protest tegen onze cultuur van snelheid en productiviteit heeft een nieuwe naam gekregen: *Slow*. We kennen het begrip via de eetrubriek uit de krant en eten voortaan trager en meer ingetogen. De Slowbeweging heeft evenwel een ruimere ontwikkeling doorgemaakt los van het culinaire. In zijn boek *Slow. Een wereldwijde revolutie* geeft Carl Honoré meerdere voorbeelden. Zo is er een Oostenrijkse Vereniging voor de Vertraging van Tijd die pleit voor de uitreiking van een Olympische medaille aan de traagste atleet. Een voorbeeld dat Honoré niet geeft is de juryprocedure. Nochtans gaat het heerlijk traag tijdens zo'n procedure. In tegenstelling tot de normale gang van zaken op een strafproces verloopt de procedure voor het Hof van Assisen volledig mondeling. Het bewijs moet worden geleverd door (getuigen)verklaringen en mag niet worden afgeleid uit het strafdossier. Verhoren van personen die tijdens het onderzoek werden ondervraagd, worden op de terechtzitting opnieuw gedaan. Al deze personen, dus niet alleen personen die de feiten hebben zien gebeuren, worden als 'getuigen' opgeroepen en ondervraagd. Ook allerlei experts en leden van de familie van beschuldigde en slachtoffer kunnen als getuige worden opgeroepen.

Deze integraal mondelinge behandeling van de zaak maakt het assisenproces een unieke illustratie van het zgn. onmiddellijkheidsbeginsel (het beginsel dat bewijs op de zitting zelf moet worden gepresenteerd). Bart De Smet heeft in een ouder editoriaal in dit tijdschrift reeds opgemerkt dat het beginsel in België niet erg goed gekend is. In Nederland krijgt het meer aandacht in de literatuur. Vastgesteld moet evenwel worden dat het beginsel in de Nederlandse strafprocedure sterk afgezwakt is. Het is ook nauwelijks van betekenis in de overige Belgische strafprocedures. Het bewijs wordt er in hooforde door schriftelijke stukken, zoals processen-verbaal en deskundigenverslagen, geleverd.

7. Waarom is dit nu beter? Waarom zouden we dit onmiddellijkheidsbeginsel überhaupt willen? Het verplicht mondeling karakter van een assisenprocedure heeft enorme implicaties voor het verloop van het proces omdat er veel tijd moet uitgetrokken worden voor de verzameling van bewijsmateriaal. De meeste assisenprocessen nemen daarom een volledige week in beslag, wat sommigen tot de vraag brengt of deze wijze van procesvoeren geen te grote investering in tijd en middelen vraagt. Uit de lijst argumenten voor de afschaffing van de assisenprocedure (zie hieronder) en de uiteindelijke meerderheidskeuze voor deze afschaffing blijkt hoezeer deze proceseconomische overwegingen ook de expertencommissie "Hervorming van het Assisenhof" hebben geïnspireerd.

De twaalf afschaffingsargumenten hebben alleszins ondergetekende niet overtuigd. Het past niet om historische ervaringslessen op momenten van wildstilte tegen te spreken en dat is precies wat die commissie doet. Zo is er het 'beschaafde wereld'-

argument, met name dat Nederland en Luxemburg het ook niet doen. Wat een retorisch Vernunft! Het suggereert dat er in de beschaafde wereld een goed argument is voor een rechtssysteem zonder jury of lekenparticipatie. De waarheid is anders. Nergens in de beschaafde wereld is er geen vorm van jury- of lekenparticipatie. Meedoen aan rechtspreken door burgers is in de beschaafde wereld gewoon de norm. Het enige land dat daar werkelijk tegen zondigt is het 'gidsland' Nederland, gekenmerkt door een regentenmentaliteit en een indrukwekkende reeks recente '*miscarriages of justice*': de Puttemse moordzaak (ten onrechte veroordeling van verdachte die bekende na lange politieverhoren), de zaak Nienke (ten onrechte veroordeling van een verdachte die aanvankelijk bekende), de zaak Andre de V. (ten onrechte schuldig bevonden aan de vuurwerkramp in Enschede), de Deventer moordzaak (aanvankelijke ten onrechte vrijspraak van Ernst L.).

In al deze zaken speelde het verschijnsel van tunnelvisie (vastbijten in één mogelijke verklaring) en het uitblijven van een degelijke toetsing van het dossier en het verrichte opsporingsonderzoek op de zitting door de rechter. Geen onmiddellijkheidsbeginsel, geen corrigerend vermogen van het rechtssysteem. Alvast twee politieke partijen (de liberalen en de partij van Fortuyn) hebben de idee van leken- en juryparticipatie terug op de agenda geplaatst.

8. Doet België het beter of heeft België meer aanspraak op vertrouwen van de burger? Nee, de druk om te scoren en zaken te draaien is ook bij onze professionele strafrechtpraak groot en we bespeuren geen waarborgen, buiten het jurysysteem, tegen het gevaar van tunnelvisie. Probeer maar eens als advocaat een getuige op te roepen voor een politierechter. Bovendien heeft België geen groot palmares inzake de professionele integriteit van de rechters. Nog in 1985 schreef Chris De Stoop een vlammend betoog tegen de zoveelste politieke benoemingsronde van 81 rechters, waarvan minstens de helft aldus een geïnterviewde Marcel Storme niet bekwaam was. Twintig jaar geleden ... dat wil zeggen dat die mensen nog steeds aan het werk zijn. Het lijkt wel wat snel om van een nieuwe situatie te spreken zoals de expertencommissie "Hervorming van het Assisenhof" doet. Over het proces Dutroux wordt in het rapport natuurlijk met geen woord gerept. Toch heeft precies die dure assisenprocedure daar zijn onbetaalbare en onvervangbare rol gespeeld. Moet het nog op een rij worden gezet? De respectloze wijze van behandeling van de slachtoffers, de justitiële reactie op de beroepsfout van onderzoeksrechter Connerotte gekoppeld aan de terugtrekking van het onderzoeksteam uit Neufchâteau in de zaak van de moord op minister van staat André Cools, het 'si on me lasse faire' van procureur Bourlet, krantenartikels over netwerken met betrokkenheid van hoge personen, geknoei en onkunde vanwege de politie en tenslotte de witte mars, nog steeds de grootste betoging ooit in België. Elementen genoeg voor een uitbarsting van ongenoegen. In juni 2004 volgde een veroordeling van de bende-Dutroux door het Hof van Assisen in Aarlen. Twee zaken zijn hierbij aan te tekenen. *Primo* de ijzeren logica van de volksjury. De aanklager in de zaak stuurde aan op een hapklaar, bewijsbaar dossier waarin elke verwijzing naar mogelijke netwerken ontbrak. In een gewoon proces zou het daarbij gebleven zijn. Niet zo bij een assisenjury waarbij bepaalde juryleden kritisch vragen bleven stellen aan getuigen over mogelijke netwerken. *Secundo* de reactie op de vrijspraak van Nihoul, verondersteld sleutelfiguur in het verondersteld netwerk, wegens kindervervoering. Zeven op twaalf juryleden vonden hem wel schuldig, vijf niet. De drie beroepsrechters sloten zich bij de minderheid aan en Nihoul werd op dit punt vrijgesproken. Ondanks het feit dat de aanhangers van de netwerktheorie zich bij dit aspect van de uitspraak niet konden neerleggen, is het opmerkelijk vast te

stellen dat slachtoffers en samenleving overwegend positief gereageerd hebben. Dat laatste kan nauwelijks gezegd worden van het Gentse Vlaams Blok-arrest van 21 april 2004, bevestigd in Cassatie in november van datzelfde jaar.

Deze veroordeling van een grote politieke partij werd mogelijk gemaakt door een grondwetswijziging van 7 mei 1999 van het grondwetsartikel dat betrekking heeft op de assisenprocedure. Artikel 150 GW bepaalt voortaan: "De jury wordt ingesteld voor alle criminele zaken, alsmede voor politieke misdrijven en drukpersmisdrijven, behoudens voor drukpersmisdrijven die door racisme en xenofobie zijn ingegeven". Door de nieuwe toevoeging aan het einde werd het mogelijk racistische persmisdrijven *buiten* de assisenprocedure te houden. Het argument is gekend: de aanpassing was mogelijk omdat het in de praktijk nooit kwam tot een assisenprocedure tegen het Vlaams Blok. Zo'n procedure is er nu wel geweest, maar met welk resultaat? Efficiëntie in een menselijke setting is de optelsom van kwaliteit én acceptatie. We kunnen ons vergissen maar die acceptatie is er bij de Dutroux-uitspraak wèl, maar niet bij de Vlaams Blok-uitspraak. Wij kunnen ons goed vinden in het standpunt van Gust Verwerft, gerechtsjournalist en auteur van een boek over Assisen. Draai de klok. Maak Assisen bevoegd voor alle grote strafzaken.

9. Keren we toch nog eens terug naar onze vraag wat er nu zoveel beter is aan het onmiddellijkheidsbeginsel en de assisenprocedure. Geen *miscarriages of justice* met juryrechtspraak? Beantwoording van deze vraag heeft een empirische component en een principiële. De meer principiële heeft te maken met de gedachte achter de *Slow* beweging. Traagheid is de voedingsbodem van zorgvuldigheid en draagt bij tot vertrouwen in de integriteit van een concrete procedure. Deze traagheid garandeert geen logische sluitende redenering of onfeilbaarheid, maar biedt wel een mogelijkheid om, waar tot een gezamenlijk oordeel moet gekomen worden, op gestructureerde, transparante manier met elkaar te komen tot dat oordeel. Wij twijfelen niet aan het vermogen tot praktische wijsheid van de professionele rechter, doch los van het individuele niveau is er een structureel probleem van overbelasting en bandwerk bij professionele rechters. Kan een rechter zijn rechterlijke opdracht nog waarmaken als hij een overvolle agenda afwerkt? Of beschikken ze over unieke afweermechanismen tegen cynisme en de neiging om zaken af te werken op automatische piloot? Geloof in mensen zonder tekortkomingen is ons vreemd en daarom gaat onze voorkeur uit naar de structureel ingebedde traagheid van een assisenprocedure. Dat blijkt in de praktijk ook de wens te zijn van slachtoffers én beschuldigen: 'Nergens kom je beter tot je recht dan in een assisenhof', aldus Verwerft. In één klap is daarmee de legitimiteit ondergraven van argumenten tegen de jury ontleend aan de mensenrechten. In *Taking Rights Seriously* wijst Dworkin er terecht op dat argumenten die de vorm aannemen van grondrechten alleen legitiem zijn, wanneer ze door de betrokkenen zelf worden aangevoerd. Rechtvaardigheid is geen formalistisch, vastliggend concept. Een juryrechtspraak werkt anders dan een professionele rechtspraak en moet dan ook op zijn eigen merites beoordeeld worden. Sommige, niet alle,⁴ verbetervoorstellen doen in dit opzicht denken aan pogingen om katten te laten blaffen of, erger nog, aan pogingen om katten vals te laten snorren. In aanmerking voor die kwalificaties komen de voorstellen om respectievelijk de uitspraak te koppelen aan de motiveringseis en de voorstellen om de voorzitter het aantal getuigenverhoren te laten beperken.

⁴ We denken hierbij aan de voorstellen over de positie van slachtoffers, over een bijzonder kader van gespecialiseerde magistraten en over de verlaging van de leeftijd van de juryleden.

10. Dit soort heen en weer geargumenteer over het nut van een juryrechtspraak gebaseerd op de gedachte van trage onmiddellijkheid bereikt natuurlijk hiermee geen eindpunt. Dat is nu precies het plezier van het jurythema. Het blijft de geesten bewegen. Niets viel ons lichter dan in 2004 een themanummer over de jury te editen samen met collega Tubex; de bijdragen pro en contra stroomden als het ware toe. Om toch een eindpunt in zicht te brengen, mobiliseerden we in het verleden de Aristotelische kennistheorie. Deze stap brengt het debat pro of contra de jury op een hoger niveau van wereldbeelden, wat ten dele rust geeft. Immers over wereldbeelden mag er van mening worden verschild. De Aristotelische kennistheorie steunt op het geloof dat velen meer weten dan een. Ik bereik een rijker oordeel over een maaltijd door mijn observaties over smaak en bereidingswijze te delen met tafelgenoten, eerder dan in mijn eentje zelf tot een oordeel te komen. Met vragen van het genre 'Zijn er genoeg feiten onderzocht?', 'Zijn er genoeg getuigen gehoord?' - vragen waarin altijd een arbitrair element zit - is dat niet anders.

Het is mede op deze speculatieve grond goed verdedigbaar dat de jury's *betere* feitenbeslissers zijn, juist omdat zij collectieve beslissingen moeten nemen, wat inhoudt dat de inzichten van de verschillende juryleden (a fortiori wanneer een unanieme beslissing noodzakelijk is) moeten worden bediscussieerd, genegotieerd en wederzijds getest binnen de jury zelf. Daarbij is het zo dat de aanwezigheid van een jury, de professionele deelnemers aan het proces, inclus de opgeroepen experts, verplicht tot reductie van complexiteit en toegankelijkheid. De aanwezigheid van de jury is dus een stimulans tot duidelijkheid en klaarheid, en het verplicht de professionele actoren om interesse op te wekken. Overigens werd reeds vastgesteld dat jury's, zelfs tijdens langdurige processen, gaandeweg meer betrokken en geïnteresseerd geraken in het gebeuren waarvan zij deel uitmaken. Het Dutroux proces heeft mooi laten zien hoe een jury zich gaandeweg heeft ontplooid tot een actieve participant die met veel gezond verstand en nuance, de vele experts, advocaten, getuigen en beschuldigen heeft verplicht om *to the point* te komen. Vanuit dit perspectief is de jury een mooi voorbeeld van de vaststellingen die ook op het vlak van *participative technology assessment* worden gedaan, met name dat wanneer mensen serieus worden genomen, zij effectief ook tot de ontwikkeling van onderbouwde standpunten kunnen komen zelfs wanneer de problematiek terzake erg complex of technisch is.

11. Maar zoals gezegd is er ook een empirische component bij de beantwoording van de vraag of het onmiddellijkheidsbeginsel en de assisenprocedure een beter resultaat garanderen. Dit interdisciplinaire tijdschrift is een excellente tribune om de onderzoekers in dit land op te roepen om het terrein van de jury en de lekenparticipatie open te gooien voor onderzoek. Welk deel van de bevolking reageert op een oproep om te jureren? Wat zijn de achtergronden van juryleden? Wat zijn de achtergronden van de lekenrechters zoals die bestaan in de sociale rechtspraak (opleiding, leeftijd, geslacht, nationaliteit, functie, politieke voorkeur, juridische kennis)? Verschillen beslissingen genomen door jury of met lekenrechters, van die door professionele rechters? Hoe stellen beschuldigen zich op ten aanzien van een assisenprocedure? Wat is de tevredenheidsfactor van slachtoffers? Van beroepsrechters betrokken bij assisenprocedures? Zijn er maatstaven om verschillen in kwaliteit te meten? Valt het mee met de media of groepsbeïnvloeding van juryleden of moeten we ons zorgen maken? Wat zijn de mechanismen die voor tegenstanders van de jury maken dat ze al hun geloof bouwen op professionele rechters? Is ervaring belangrijk bij oordeelsvorming over vragen over feiten en schuld? Is interpretatie van die ervaring niet minstens zo belangrijk? Omdat blijkbaar

elke nieuwe minister van Justitie zich geroepen voelt om te sleutelen aan de assisenprocedure lijkt spoedige beantwoording van deze vragen vrij urgent.

Bronnen

- Nabela Benaissa, 'La réforme de la cour d'assises: une révolution de palais?', 8 december 2005, 4p., http://www.droitbelge.be/news_detail.asp?id=293
- Ruth Boone, 'Hervorming assisenhof: afschaffen', *Juristenkrant*, 2005, nr. 106.
- Jos de Gruiter en Jiska Vijselaar, *Rechtens in Nederland*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2004.
- Paul De Hert, 'Leve de republiek, leve de jury. Historische, bewijstechnische, democratische en politieke argumenten', in M. Adams & P. Popelier (eds.), *Recht en democratie. De democratische verbeelding in het recht*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2004, 459-491
- Paul De Hert & Serge Gutwirth, 'Enkele argumenten ter verdediging van de jury', *De Juristenkrant*, vol. 6, 2005, nr. 106, 23 maart 2005, 2-3.
- Jos Delnoij, *Het socraatich gesprek*, Budel, Damon Uitgeverij, 2003.
- Chris De Stoop, 'De rechtens van het laatste uur', *Knack*, 21 augustus 1985, 13-15.
- R. Dworkin, *Taking Rights Seriously*, Londen, Duckworth & Co, 1977, 371p.
- Carl Honoré, *Slow. Een wereldwijde revolutie*, Lemniscat, 2004
- R. Foqué, 'Rechtsstatelijke evenwichten in de trias politica. De actuele betekenis van de onafhankelijkheid van de rechtelijke macht', *Vigiles. Tijdschrift voor Politierecht*, 1996/5, 1-5
- S. Gutwirth, K. Raes & D. Roef, 'Redactioneel. België: een rechtsstaat met vormgebreken', *Recht en kritiek*, 1997/1, 3-15.
- Jean-Marc Piret, 'De fatale kloof tussen legaliteit en legitimiteit', *De Morgen*, 5 november 1996.
- Commissie Hervorming van het Assisenhof, *Intermediair rapport*, overhandigd aan Mevr. de minister van Justitie, 8 maart 2005, 24p.
- Commissie Hervorming van het Assisenhof, *Rapport*, overhandigd aan Mevr. de minister van Justitie L. Onkelinx, november 2005, 65p. via www.arbitragehof.be
- H. Tubex & P. De Hert (eds.), *Beschuldigde, sta op. Actueel debat over de juryrechtsspraak*, in de reeks *Orde van de dag*, 2004/1, afl. 25.
- Bob Van Laerhoven, 'Het proces van Assisen. Interview met Gust Verwerft', *P-Magazine*, 2004, 30-33.
- Gust Verwerft, *Beschuldigde sta op. Geruchtmakende Assisenzaken in België*, Standaard Uitgeverij, 2004, tweede druk.
- Persbericht: 'Hervorming van het assisenhof: Laurette Onkelinx opteert voor het behoud van het hof van assisen en lanceert de tweede fase van de werkzaamheden van de commissie', 22-04-2005, site Ministerie van Justitie

Annex: Intermediair rapport van de "commissie-assisenprocedure" p. 5-8

A. Argumenten voor het behoud van het Hof van Assisen

De voornaamste argumenten voor het behoud van het Hof van Assisen kunnen als volgt worden samengevat:

1. Het Hof van Assisen betreft de burger rechtstreeks bij de uitoefening van de rechtsspraak voor de beoordeling van de zwaarste misdrijven. Op die manier is de jury

een uniek voorbeeld van democratische deelname aan de uitoefening van en controle op één van de meest essentiële publieke machten.

2. De jury is samen met het verkozen parlement een van de grondwettelijke pijlers van de democratie. Op wereldschaal blijft een grote meerderheid van democratische staten zware criminele zaken aan de jury toevertrouwen.
3. In België is het Hof van Assisen ongetwijfeld de meest gekende en meest populaire instelling van onze gerechtelijke organisatie. De bevolking is er, in grote meerderheid, sterk aan gehecht. De jury draagt op een positieve manier bij aan het imago van justitie maar ook aan het essentiële doch fragiele vertrouwen van de burgers in de strafrechtsbedeling.
4. Concreet wordt het justitieel apparaat, dat zich gewoonlijk kenmerkt door professionalisme en een hoge techniciteit, door de deelname van twaalf willekeurige burgers (door het lot aangewezen) aan het assisenproces, verplicht om zich uit te drukken in een duidelijke, eenvoudige en voor iedereen toegankelijke taal. Door de aanwezigheid van juryleden, wordt iedereen in de mogelijkheid gesteld om de concrete omstandigheden van de zaak, de argumenten van de partijen, de voortgang van de procedure en het daaruit volgende arrest te begrijpen.
5. Zo de debatten in een assisenprocedure al eenvoudiger zijn, zijn ze daarom niet minder grondig. De zaak wordt nauwgezet en met de meeste zorg onderzocht. Bijna eenieder is het erover eens dat de meeste juryleden zich zeer gewetensvol van hun taak kwijten, wat bijgevolg een druk legt op het geheel van de gerechtelijke acteurs om de grootst mogelijke waakzaamheid aan de dag te leggen, zowel tijdens de hoorzitting als in de fase van het onderzoek. Alle elementen van het dossier worden nagetrokken en opnieuw in detail onderzocht. Niets wordt op voorhand als verworven beschouwd en elkeen bevindt zich in de mogelijkheid om zijn mening met volledige kennis van zaken te vormen. De assisenprocedure eist onmiskenbaar veel tijd en aldus geld en middelen, doch het is de verdienste van een samenleving als de onze om de meest belangrijke zaken met dergelijke waarborgen te omringen.
6. Vermits de beslissingen van de jury beter worden begrepen, worden zij over het algemeen ook beter aanvaard. Men ervaart dat de partijen zich gemakkelijker onderwerpen aan een uitspraak door "gelijken", terwijl de publieke opinie, zelfs en vooral in de meest dramatische en verscheurende zaken, gerustgesteld wordt door de uitspraak van het volk, bekomen na een uitvoerige en transparante procedure.
7. De assisenprocedure is de enige die een wezenlijke plaats aan het slachtoffer geeft. In de correctionele procedure heeft het slachtoffer te vaak de bittere indruk dat zijn zaak hem ontnomen wordt en te snel wordt afgehandeld, dat het de debatten niet begrijpt en er nauwelijks deel van uitmaakt (en dan nog vooral door tussenkomst van haar advocaat).
Daarentegen drukken voor het Hof van Assisen het gewicht van de zaak, de reconstructie van de feiten en de tijd uitgetrokken voor de berechting, het belang uit dat de samenleving hecht aan de behandeling van de misdaad. Wanneer de zaak in goede omstandigheden verloopt, kan tevens het rouwproces en de verwerking door het slachtoffer vergemakkelijkt worden.
8. In een context die gekenmerkt wordt door een bepaald wantrouwen ten aanzien van het gerechtelijk apparaat en bepaalde van zijn "dysfuncties", zou de bevolking niet begrijpen dat men afbreuk zou doen aan de instelling van de jury, waarin zij haar vertrouwen heeft gesteld en die globaal gezien goed functioneert. De afschaffing van de jury of zijn vervanging, zou geïnterpreteerd kunnen worden als een

wantrouwen ten aanzien van de burgers zelf. Het zou een signaal zijn dat in strijd is met de thans gevoerde politiek van vereenvoudiging en deelname aan justitie.

B. Argumenten voor de afschaffing van het Hof van Assisen

De voornaamste argumenten voor de afschaffing van de assisenprocedure kunnen als volgt worden samengevat:

1. De huidige assisenprocedure met een jury die met uitsluiting van beroepsrechters oordeelt over de schuld na een praktisch zuiver mondelinge procedure is niet meer van deze tijd. Vooreerst staat zij niet steeds garant voor een kwaliteitsvolle justitie. Vervolgens is zij niet doelmatig en aangepast aan de noden van onze maatschappij. Tenslotte staat zij op gespannen voet met bepaalde fundamentele waarborgen vervat in internationale verdragen.
2. Slechts 0,01% van de strafzaken wordt voor het Hof van Assisen afgehandeld. Deze instelling is derhalve geen evidentie waaraan de kwaliteit van de strafrechtsjustitie kan/mag worden afgemeten. De instelling heeft slechts kunnen overleven ingevolge de opeenvolgende wetten op maximale verruiming van de correctionalisatie. De vraag rijst dan ook of het Hof van Assisen zijn bestaansredenen in onze huidige maatschappij, die gekenmerkt wordt door een beperkte verwerkingscapaciteit van het strafrechtelijk apparaat, kan aantonen en rechtvaardigen.
3. De historische motieven voor de instelling van de jury -de politieke reactie tegen de barbaarse rechtsbedeling van het Ancien Régime en tegen de politieke willekeur van het Hollandse bewind- zijn helemaal niet meer voorhanden. Onze naaste buurlanden, Nederland en Luxemburg, tonen aan dat een democratie perfect mogelijk is zonder juryrechtspraak.
4. Een eventueel wantrouwen ten aanzien van beroepsmagistraten kan niet meer worden gefundeerd gezien de democratisering van en de strenge eisen aan de rekrutering van beroepsmagistraten.
5. De hoge kostprijs en de bijzonder tijdrovende en belastende assisenprocedure leggen een zware impact op de werking van het gehele strafrechtelijk apparaat. Zowel bij de zetel als bij het parket brengt het bestaan van de instelling van het Hof van Assisen een zeer ernstige overbelasting teweeg.
6. Slachtoffers in assisenzaken ondergaan soms een pijnlijke dubbele victimisering, doordat -veel meer dan in correctionele zaken- het "proces van het slachtoffer wordt gemaakt". Bovendien ondervinden ook de slachtoffers in correctionele zaken de last van een assisenprocedure, ingevolge de vertraging en het uitstel in de behandeling van hun zaak.
7. Het beginsel van participatie van de burger aan justitie via de instelling van de jury is een mooi ideaal, maar in werkelijkheid blijkt vooral non-representativiteit van de jury. Door de gevreesde lange duur van assisenzaken zijn verschillende beroepsgroepen niet vertegenwoordigd, zodat de jury geen weerspiegeling is van onze maatschappij.
8. De onwetendheid van de juryleden op juridisch vlak houdt ernstige risico's in. De jury kan zich immers niet beperken tot feitelijke vragen op, maar doet noodzakelijkerwijze tevens aan recht. Zij moet zich uitspreken over de inhoud en de betekenis van rechtsnoties (bv. uitlokking, medeplichtigheid, onweerstaanbare dwang), en dit zonder enige voorkennis en zonder reële inzage in het volledig dossier. Het gevaar bestaat dat bepaalde elementen uit het dossier niet in overweging worden genomen en dat bepaalde rechtsnoties een invulling krijgen die niet strookt met de wer-

kelijke wil van de wetgever. Aldus kan een gevoel van "loterij" of zelfs willekeur ontstaan.

9. De problematiek van het bewijsrecht evolueert onder impuls van het internationale recht. De ontwikkelingen betreffende onrechtmatig verkregen bewijs en steunbewijs zijn hier een voorbeeld van. De jury is niet vertrouwd met deze noties en ontwikkelingen en niet gewapend om hiermee om te gaan.
10. De mondelinge procedure, waarbij juryleden hun mening vormen op de terechtzitting zonder voorafgaande inzage in het dossier, houdt gevaren in. De vaak massale hoeveelheid getuigen brengt omslachtigheid doch ook irrationaliteit mee. Is een getuigenis nog wel betrouwbaar naarmate een vaak lange tijd is verstreken? Kan de waarachtigheid van deze getuigen voldoende worden getoetst aan de verklaringen die kort na de feiten in het vooronderzoek werden afgelegd? De actoren van het proces gedragen zich vaak anders wanneer zaken uiteengezet moeten worden voor het volk dan voor beroepsrechters. Soms brengt dit de kans op manipulatie met zich mee.
11. De afwezigheid van motivering van de schuldvraag is onduidelijk. Dit is een vereiste van een "eerlijk proces" in de zin van art. 6 E.V.R.M. Het is niet langer aanvaardbaar dat men de reden niet kent van een vrijspraak of veroordeling. Het invoeren van een motiveringsplicht moet subjectiviteit vermijden en controle mogelijk maken.
12. Het is evenmin aanvaardbaar dat het Hof van Assisen, precies waar het de zwaarste misdrijven betreft, in eerste en laatste aanleg uitspraak doet. Weliswaar werd door België een voorbehoud gemaakt bij de goedkeuring van artikel 14 I.V.B.P.R., doch het is geen gezonde situatie dat België op dit vlak achterop blijft. Criminele zaken worden gekenmerkt door een frappant toenemende complexiteit, met uitingen van terrorisme en georganiseerde misdaad. Dit geeft aanleiding tot langdurige en ingewikkelde procedures, waarbij de vraag rijst of de jury hiertegen bestand is. Bovendien kan in dergelijke situaties sprake zijn van eventuele vormen van bedreiging of druk, minstens van gevoelens van onveiligheid.